

TÜRKİYE'DE KADININ STATÜSÜ VE YANSIMALARI**Dr. Figen EREŞ¹****ÖZET**

Kadınların erkeklerle eşit olma konusu insanlık tarihi kadar eskidir. Kadının toplumdaki yeri ile ilgili geleneksel anlayışlar günümüzde hala etkisini sürdürmektedir. Son yıllarda kadınla ilgili varsayımlar, değerler ve inançlar yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Çağdaş toplumlar, bu süreci daha hızlı aşmalarına rağmen gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadın sorunları inançlar kapsamından çıkamamıştır. Türkiye’de kadının statüsü incelendiğinde, kadının eğitim düzeyinin düşük, çalışma yaşamına katılımının yetersiz olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye’de kadının hukuksal reformlara karşın toplumsal cinsiyet rolünü aşamadığı, siyaset arenasında yerini alamadığı anlaşılmaktadır. Kadınların statüsü ile ilgili bu olumsuz verilerin giderilmesinde kadınların eğitim düzeylerinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Kalkınma çabaları içinde olan Türkiye, kadın eğitimine önem vererek, eğitimi çeşitlendirmek, yaygınlaştırmak, niteliğini artırmak zorundadır. Kadınların eğitimine verilen önem ve kadın eğitiminin yaygınlaşması; onların aile içindeki konumlarının iyileşmesine, çalışma yaşamına daha nitelikli ve nicelikle girmesine, teknolojiyi kullanma ve üretmesine, siyasal katılımlarına olumlu yönde etki edecektir. Bu katılımın artması, toplumsal refahın ilerlemesine neden olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, kadının statüsü, kadının eğitimi, kadın istihdamı

STATUS of WOMEN and IT’S REFLECTIONS in TURKEY**ABSTRACT**

The subject, gender equality is as old as the history of humanity. Traditional insights related with the place of woman in society are still effective at the present time. In the last years, hypothesis, values and beliefs relating to woman are again started to be questioned. While modern societies pass that period faster, in undeveloped countries and countries, about to develop problems of women can’t be out of the scope of beliefs. When the statute of woman in Turkey is considered, it is observed that education level of woman is low and her involvement in business life is insufficient. Together with this fact, it is understood that woman in Turkey is not able to go beyond gender role in spite of legal reforms, and has her place in political area. To eliminate this unpleasant data concerning the statute of women, it is of paramount importance to increase the education level of women. By giving importance to woman’s education, Turkey, making an effort for the development has to diversify education activities, generalize them and increase the quality of education. Importance, given to women’s education and expansion of the education of women will have a positive effect on the improvement of their place in the family, their entrance to working life with more quality and quantity, their use and production of technology and

---

¹ Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Beşevler/Ankara,06500, feres@gazi.edu.tr

their political involvement. The increase of this involvement will lead to the advance in social welfare.

Key Words: Woman, statute of woman, education of woman, woman employment

1. GİRİŞ

Tüm dünyada yaşanan hızlı toplumsal değişim sonucu olarak kadın, giderek cinsiyet ayrımı engelini aşmakta, aktif işgücü olarak ekonomik yaşamda yerini almaktadır. Türkiye’de ise cumhuriyet tarihi boyunca kadının ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimini artırmak amacıyla yapılan eğitim reformları ve buna bağlı olarak toplumsal değişimler kadının statüsünü artırmıştır. Kadın bir yandan cumhuriyetin çağdaşlaşma ve batılılaşma yönelimlerini sembolize ettiği ölçüde medeni ve siyasi hakları olan bir vatandaş olarak kabul edilmiş ve bunun sonucunda ev içi ve toplumsal gelenekler dolaylı olarak sarsılmıştır.

Yaşanan bu gelişmelerde büyük önder Atatürk ve cumhuriyetin diğer kurucularının yapmış olduğu uygulamalar bu gelişmelerin itici gücü olmuştur. Dünyada benzeri olmayan bu dönüşüm toplumun bütün kesimlerini özellikle kadınları etkilemiş, gelişmelerle kadın "eşit yurttaş" olarak kabul edilmiştir. Yaşanan gelişmeler toplumun her alanında yansımış, ülkemizin ekonomisi giderek çeşitlenmiş, özel sektörü güçlenmiş, kadının eğitim düzeyinin yükselmesiyle statüsü ve ekonomik gelişimi hızla ilerlemiştir.

2. TARİHSEL SÜREÇTE KADIN

Türk kadını, Osmanlı’dan günümüze çeşitli zorlukları aşarak gelmiş, Türk kadınına cumhuriyetle birlikte eğitim ve diğer hizmetlerden daha çok yararlanma fırsatı verilmiştir. Ancak kadının statü gelişiminin beklenen düzeyde olmadığını söylemek olasıdır. Çeşitli araştırmalara göre, Türk kadınının geçen yüzyılın ortalarından bugüne sosyal ve siyasal yaşamdaki kazanımları aşağıda paragraflar halinde özetlenmiştir (dpt.gov.tr, 2005; KSSGM, 1993:43; MEB, 1992: 70; Topçuoğlu, 1984: 5; KSSGM, 1995: 1-229; KSSGM, 1998:73;http://www.ksgm.gov.tr/uaicevaping.html):

Türk kadınları, 1843 yılında Tıbbiye mektebi bünyesinde aldıkları ebelik eğitimi ile sosyal yaşamda yerlerini almaya başlamıştır. 1847 yılında kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniye’nin yayımlanmasının ardından 1856 yılında Osmanlı topraklarında kadınların köle ve cariye olarak alınıp satılmaları yasaklanmıştır. 1858 yılında yayınlanan “Arazi Kanunnamesi”nde mirasın kız ve erkekler arasında eşit olarak paylaştırılacağı hükmü yer almış ve kadınlar miras yoluyla mülkiyet hakkı kazanmıştır. Kadınlar için ilk sürekli yayın olarak nitelenen haftalık “Terakk-i Muhadderat” dergisi 1869 yılında yayımlanmıştır. Kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi” ise 1869 yılında yayımlanmış, bir yıl sonra da kız öğretmen okulu “Dar-ül Muallimat” açılmıştır. Evlilik sözleşmesinin resmî memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması ve zorla evlendirmelerin geçersiz sayılması ile ilgili düzenlemeleri içeren Hukuk-ı Aile Kararnamesi 1871’de çıkarılmıştır. 1876 yılında da ilk anayasa olan Kanun-i Esasi ile kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Giderek sosyal yaşamda daha çok yer almaya başlayan kadınlar, iş hayatına ilk olarak 1897 yılında “ücretli işçi” olarak atılmış, devlet memuru olarak ilk kez 1913 yılında çalışmaya başlamıştır.

Kadınlar yükseköğretime ilk kez 1922 yılında Tıp Fakültesine kayıt yaptırarak başlamıştır. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadınların kamusal alana girmesini sağlayan yasal ve yapısal reformlar hızlanmış, kızlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı verilmiştir. Erkeğin çok eşliliği ve tek taraflı boşanmasına ilişkin düzenlemeler kaldırılmış, kadınlara boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf hakkı tanınmasına ilişkin Türk Medeni Kanunu, 1926 yılında kabul edilmiştir.

1930 yılında çıkarılan Belediye Yasası ile kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanmış; köylerde muhtar olma ve belediye meclisine seçilme hakları ise 1933 yılında Köy Kanunu'nda değişikliklerle ve 1934'te yapılan Anayasa değişikliği ile milletvekilliği hakkı tanınmıştır. 1935'de TBMM 5. Dönem seçimleri sonucunda 17 kadın milletvekili, ilk kez Meclis'e girmiştir. 1950 yılında ilk kadın belediye başkanı Müfide İlhan Mersin'den seçilmiş; ilk kadın bakan Türkan Akyol, 1971 yılında göreve atanmıştır. 1989 yılında kadınlara da kaymakamlık yolu açılmış; Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kadın vali Lale Aytaman, 1991 yılında Muğla'ya atanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kadın başbakan 1993 yılında hükümeti kurmuştur.

Kadınların en önemli sorunlarından olan doğum izni, ilk kez 1930 yılında verilmiş ve 1936'da yürürlüğe giren İş Kanunu ile kadınların çalışma hayatına yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bir yıl sonra kadınların yeraltında ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması, ILO sözleşmesi ile yasaklanmıştır. Türkiye, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini 1985 yılında imzalamış ve aynı yıl "5. Beş Yıllık Kalkınma Planı"nda kadın konusu, ilk kez bir sektör olarak yer almıştır. İlk "Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi", 1989 yılında İstanbul Üniversitesi'nde kurulmuştur. Bugün üniversiteler bünyesinde kurulan bu merkezlerin sayısı on üçtür. Kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan Medeni Kanun'un 159. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nce 1990 tarihinde iptal edilmiştir. Tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi, TBMM tarafından 1990 yılında yürürlükten kaldırılmış; şiddete uğrayan kadınlara ve çocuklara destek hizmeti vermek üzere ilk kadın konukevleri 1990 yılında açılmıştır. Kadının evlendikten sonra kocasının soyadını almakla birlikte, kendi soyadını da kullanabilmesi, 1997 yılında Medeni Kanun'da yapılan değişiklikle sağlanmıştır. Aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunmasına yönelik düzenlemeleri kapsayan "Ailenin Korunmasına Dair Kanun", 1998'de yürürlüğe girmiştir. Zorunlu temel eğitimi beş yıldan sekiz yıla çıkaran kanun, 1997 yılında kabul edilmiş ve kızların en az sekiz yıl zorunlu eğitim almalarına yönelik yasal yaptırımlar getirilmiştir.

Kadınların statüsünü yükseltmek üzere sürdürülen çalışmalar, Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konsey çatısı altında 1946 yılında oluşturulan Kadının Statüsü Komisyonu'nun öncülüğünde uluslararası bir önem ve resmiyet kazanmıştır. Bu faaliyetlerden ilki BM tarafından düzenlenen 1975 yılında Mexico City'deki toplantı, sonucusu da 1995'de Pekin'de IV. Dünya Kadın Konferansı olmuştur. 1979 yılında ise BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW), BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Türkiye, sözü edilen kadın konferanslarına katılarak sonuç belgelerini imzalamış olup uluslararası yasa niteliğinde olan CEDAW'ı 1985 yılında imzalamış ve son olarak da 2004 yılında Türkiye raporunu sunmuştur. Türkiye'de son on beş yılda kadın konusu ile ilgili önemli gelişmelerden birisi, 1990 yılında, Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. Bir diğeri

ise Pekin IV. Dünya Kadın konferansında alınan kararlar paralelinde Üniversitelerde Kadın Sorunlarına İlişkin Araştırma Merkezleri'nin kurulmaya başlanmasıdır.

3. GÜNÜMÜZ TÜRKİYE'SİNDE KADININ DURUMU

Kadının statüsü evrensel olarak düşük bulunmakta, kadın genellikle erkekle eşit düzeyde eğitim görememektedir. İktisadi alanda kadının istihdamı, genelde erkek istihdamına bir ek gelir faaliyeti olarak değerlendirilmekte, kadının ev içinde yaptıkları üretken emek olarak sayılmamaktadır.

Türkiye'de kadının eğitim, hukuk ve toplumsal alanda ilerlemesi ve güçlenmesi konusunda Cumhuriyet Dönemi'nden bu yana somut adımlar atılmıştır. Ülke düzeyinde özellikle 1980 sonrası kadın gruplarının da başarılı çalışmaları sonucunda kadın sorununa artarak gelişen bir duyarlılıkla yaklaşmıştır (KSSGM, 2000, 17). Ancak sağlık, eğitim ve sosyal göstergelerle ilgili veriler incelendiğinde yapılan reformların yeterli olmadığı görülmektedir.

a. Kadının Eğitim Düzeyi

Eğitim bir çok alanda kadının ilerlemesi için bir başlangıç noktasıdır. Kadının toplum içindeki konumu ve istihdam olanakları üzerinde etkili olan en önemli unsurdur. Ancak araştırmalar kadının eğitilmiş olmasının sosyo-kültürel yapı ile başa çıkabilmesi için her zaman yeterli olmadığını, toplumda geleneksel bir kadın imajının ve sosyal bir baskının olduğunu göstermektedir (Özgen ve Ufuk, 2000: 1075). Kadın erkek eşitliğinin sağlanması için kadının eğitilmesi gerekliliği konusundaki artan bilinçlenme, özellikle okumaz/yazmaz kadın gruplarına yönelik eğitim programlarındaki artışa rağmen günümüz Türkiye'sinde kadının eğitimi yeterli değildir. Türkiye'de kadının eğitiminde güçlü bir siyasi irade eksikliği, kaynak yetersizliği, altyapı sorunları gibi nedenlerle hedeflere ulaşılması henüz gerçekleştirilememiştir.

Çizelge 1. Türkiye'de Nüfusun Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	25 yaş ve üstü (%)			
	1990		2000	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okuma yazma bilmeyen	13	40	7	27
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	5	5	5	8
İlkokul	55	42	50	45
Ortaokul	8	3	11	5
Lise	11	6	16	9
Yükseköğretim	7	3	10	5
Bilinmeyen	1	1	1	1

Kaynak: DİE Türkiye İstatistik Yıllığı 2005, s:42

Tabloda görüldüğü gibi eğitim hizmetleri Türkiye genelinde kadın ve erkeğe dengeli olarak ve beklenen düzeyde götürülemediği görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen kadın sayısı, hâlâ yüksek seviyede bulunmaktadır. 2000 yılı itibarıyla Türkiye'de 25 yaşın üzerinde okuma yazma bilmeyen kadın sayısı 4 milyon 625 bindir. Bu rakam erkeklerde 1 milyon 176 bin kişide kalmıştır. Bununla birlikte Türkiye'de kadın nüfusunun yaklaşık yarısı ilköğretim mezundur.

Ortaokul, lise ve yükseköğrenim düzeyinde erkeklerin bu okullardan mezun olma durumu ise kadınlara oranla yaklaşık iki kattır. Herhangi bir okulu bitirmeyenler grubunda erkeklerin oranı %12'de kalırken kadınlarda bu oran %35'tir. Bu rakam kadınların büyük bir oranının hiç okula gitmediğini veya bir okula başlayıp mezun olmadığını göstermektedir.

Türkiye'de kadınların eğitiminde özellikle son yıllarda niceliksel gelişmeler olmasına rağmen, niteliksel dönüşleri topluma aktarılamamakta; bu durum Türkiye'de toplumsal gelişmenin en büyük engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2004:339). Teknolojik değişimin yaşandığı Türkiye'de değişen toplumsal yapıda kadının layık olduğu konuma ulaşması için gerekli bilgi ve becerileri tüm kadınlar aynı derecede elde edememişlerdir. Kentte yaşayan kadınlar eğitim fırsatından yararlanırken kırsal kesimde yaşayan kadınlar yaygın eğitim kursuyla okuma yazma öğrenmişlerdir. Fakat sadece okuma yazma öğrenmek kadına, sahip olduğu konumdan fazla yarar sağlayamamıştır (Çoban, 2000: 31).

Türkiye'de kadınların eğitim sisteminin tüm olanaklarından cinsiyet farkı gözetmeksizin yararlanması 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunuyla belirlenmiştir. Bununla birlikte Anayasanın 20. ve 40. maddelerinde de eğitimde fırsat eşitliği ile ilgili hükümler yer almaktadır. Ancak yapılan hukuksal reformların, kadınların eğitimden gereğince yararlanmasında yeterli olamamıştır. Kadınların eğitimi ile ilgili devlet politikalarının eksikliği ve işlevi eğitimden tümüyle yararlanmada yetersiz kalmaktadır.

b. Kadın Sağlığı

Türkiye'de kadın sağlığına özel önem verilmesi gerektiğine ilişkin görüşler giderek artmaktadır. Kadının yaşam süresi, canlı doğum sayısı vb. bir çok ülkede yükselmiş ve aile planlaması konusunda erkeğin sorumlusunun da bulunduğu kabul edilmeye başlamış ancak kadının farklı ihtiyaçlarına cevap verecek bir sağlık sistemi oluşturulamamıştır. Sağlığın kadının yaşamının tüm evrelerini kapsayacak şekilde geliştirilmesinin gerekliliği bilincine ulaşılmasına rağmen yeterli sağlık hizmeti kadınlara sunulamamakta ya da eğitim düzeyi düşük kadınlar bu hizmetlerden yararlanmamaktadırlar.

Çizelge 2. Türkiye'de Eğitim Düzeyi –Doğurganlık İlişkisi

Eğitim düzeyi	Bir anneye düşen çocuk sayısı	Yaşayan çocuk sayısı	Nüfus dağılımındaki oranı (%)
Okuma-yazma bilmeyen	5,6	29.300.552	57.97
Okur-yazar/okul bitirmeyen	4,5	4.397.472	8.70
İlkokul mezunu	2,9	15.663.455	30.99
Lise mezunu	1,6	947.824	1.87
Üniversite	1,3	228.219	0.45
Bilinmeyen	-	6.124	0.02
Toplam	4,1	50.543.646	100.00

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 2000, Ankara

Tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye’de kadının eğitim düzeyi ile doğum oranı arasında önemli bir ilişki vardır. Türkiye’de kadın nüfusunun eğitim düzeyi yükseldikçe doğum oranı da azalmaktadır. Eğitimsiz ya da yetersiz eğitilmiş annelerin çocuk sayısı yükselmektedir. Bu durum annenin sağlığını etkilemekle birlikte çocuk için harcanan paranın azalması, çocukların eğitimine yeterli ekonomik kaynak sağlanamaması vb. pek çok olumsuzluklara neden olacaktır. Annenin eğitim düzeyinin düşük olmasından olumsuz etkilenenler çocuklarıdır. Kadının çağdaş bilgi, beceri ve yeteneklerle donatılması, yetiştireceği çocuklar açısından büyük önem taşımaktadır.

Bununla birlikte bebek ölüm oranlarıyla ilgili belgeler; Türkiye genelinde bölgeler arasında farklılık olduğunu göstermektedir. Doğu bölgesinde bebek ölüm hızı, batı bölgelerine göre yaklaşık 1,5 kat daha fazladır. Bebek ölüm nedenleri arasında doğum öncesi nedenler, zatürre, ishal ve beslenme bozukluğuna bağlı ölümler ilk sırada yer almaktadır. Bebek ölümleri ile ilgili diğer unsurlar ise anne-babanın eğitim düzeyi, annenin doğum yaşı, doğum aralıkları, sağlık hizmetlerinden yararlanma durumu ve akraba evlilikleridir (MEB, 1992: 43).

Türkiye’de 1998 yılında anne ölüm nedenleri ile ilgili yapılan bir çalışmada yüz bin canlı doğumda 49,2, orantılı anne ölüm hızı ise %5,1 olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamına giren hastanelerde 1 yıl içinde ölen annelerin %5,6’sının 19 yaşından küçük, %28,4’ü 35 yaş ve üzerinde olduğu saptanmıştır. Annelerin %10,8’i okur yazar değil, %66,7’si ilköğretim mezunu ve %18’i ortaokul ve üzeri eğitim almışlardır. Ölen annelerin %62,5’inin kırsal veya yarı kırsal kesimde ikamet eden kadınlar olduğu belirlenmiştir. Annelerin %30’unun ilk gebeliği, %31,2’sinin 5 ve daha fazla gebeliği olduğu yani, her üç ölümden birinin ilk gebeliği bir diğerinin de 5. veya daha sonraki gebeliği olduğu saptanmıştır (Akın ve Mihçioğulları, 2005: 10).

Kadınla ilgili diğer araştırmalar incelendiğinde; Türkiye’de kadınların ilk evlenme yaşı kentsel alanlarda 20,3; kırsal alanlarda 19,5 ve genel olarak 20’dir. İlk evlenme yaşı eğitim düzeyi arttıkça yükselmektedir. Türk kadınlarının genelde % 77’si gebelik döneminde sağlık personeli tarafından izlenmektedir. Bu oran kırsal alanlarda yaşayan kadınlar için % 65,8; kentsel alanlarda yaşayan kadınlar için ise % 88,4’dür. Kadının eğitimi yükseldikçe gebelik dönemi izleme hizmetini alanların oranı artış göstermektedir. Okur yazar olmayan kadınların sadece % 54,3’ü bu hizmeti alırken orta ve daha fazla eğitimi olan kadınların % 98,9’u gebelik döneminde sağlık personeli tarafından izlenmektedir (Bilgel, 1997: 140).

c. Kadın ve Siyaset

Siyasal katılımın boyutları; ilgi, önemseme, bilgi ve eylem olarak sıralanabilir. Bu boyutların da farklı yoğunluk dereceleri bulunur (Işık, 1992: 130). Örneğin medya yolu ile siyasal olayları izleme ilgi, önemseme ve bilgi boyutlarını kapsar. Ancak bu boyutların yoğunluğu yükseldikçe siyasal katılım eyleme dönüşmektedir.

Türkiye’de kadının kamusal alanda etkinliği, özellikle de siyasi hayata aktif ve etkin katılımı açısından irdelendiğinde, Türk siyasi hayatında erkek egemenliğinin söz konusu olduğu görülmektedir (Arslan, 2004:109). Türkiye’de nüfusun yarısını oluşturan kadınların Meclisteki temsil oranı yok denecek kadar az düzeydedir. 1999 ve 2002 genel seçim sonuçlarına bakıldığında ortaya çıkan tabloda; 18 Nisan 1999’daki genel seçimde 550 milletvekili içinden TBMM’ne sadece 22 kadın

girebilmiştir. Parlamento genelinde kadın milletvekili oranı yüzde 4'te kalmıştır. 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde ise, TBMM'ne giren kadın milletvekili sayısı ise ancak 24 olmuştur. Buna göre kadınlar, Türkiye'nin 550 kişilik parlamentosunda yüzde 4.4 oranında temsil edilmektedir. Türkiye'de cumhuriyetin kuruluşundan bu yana kadın milletvekillerinin sayısı incelendiğinde ise kadın milletvekili sayısının yıllara göre değiştiği anlaşılmaktadır.

Çizelge 3. Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Parlamenter Sayısı

Seçil Yılı	TOPLAM	Kadın	Erkek	Kadın %
1935	395	18	377	4,6
1939	400	15	385	3,8
1943	435	16	419	3,7
1946	455	9	446	2,0
1950	487	3	484	0,6
1954	535	4	531	0,7
1957	610	7	603	1,1
1961	450	3	447	0,7
1965	450	8	442	1,8
1969	450	5	445	1,1
1973	450	6	444	1,3
1977	450	4	446	0,9
1983	400	12	388	3,0
1987	450	6	444	1,3
1991	450	8	442	1,8
1995	550	13	437	2,4
1999	550	22	528	4,0
2002	550	24	526	4,4

Kaynak: DİE, 2005

Tablo incelendiğinde kadın milletvekili oranının en yüksek 1935 yılında olduğu anlaşılmaktadır. Cumhuriyet döneminde kadın milletvekili sayısında 1950 yılından itibaren bir düşüş gözlenmektedir. Yıllar dikkate alındığında kadın milletvekillerinin meclis içindeki oranlarının tek partili dönemde daha yüksek olduğu, çok partili döneme geçildiğinde dönemde ise bu oranın en düşük düzeye indiği görülmektedir.

1950'li yıllarda Türkiye'de çok partili rejime geçilmiştir. Kadın parlamenter sayısının en az olduğu 1950 seçiminde yerel yönetimlere seçilen kadın temsilcilerin sayısında da azalmalar gözlenmektedir (MEB, 1992: 74). Cinsiyete yönelik istatistikler tutulmadığından günümüzde bile kadınların yerel yönetimlerde hangi oranlarda temsil edildiği sağlıklı olarak bilinmemektedir.

Araştırmalarda Türkiye'de kadınların siyasete katılımında ailelerinin büyük rol oynadığı ve kadının eşi ya da ailesinin siyasetle ilgilenmesinin kadını siyasete yönlendirdiği bulgusuna ulaşılmıştır (Tekeli, 1982: 300). Bununla birlikte Türkiye'de siyasete katılan kadınların temel özelliklerinin eğitim düzeyleri yüksek, ekonomik sorunlarını aşmış oldukları olduğu belirlenmiştir (Arat, 1989: 84). Bu durumda kadının siyasal davranışını eğitim ve gelir düzeyi, yaşama biçimi, yerleşim yeri, meslek vb. unsurların etkilediğini söylemek olasıdır.

Bunların dışında Türkiye’de çocuklar henüz bir meslek seçme kararına varamayacakları çağda özellikle de kırsal kesimde farklı yönlendirilmektedirler. Aileler kız çocuklarını “kızım gelin olacak, oğlum doktor olacak” vb. söylemlerle ve kızlarına daha çok küçük yaştan başlayarak çeyiz hazırlayarak etkilemekte ve yönlendirmektedirler. Bu etkinin altındaki kız çocukları ise toplumsal rolünün ev kadınlığı ve annelik olduğu bilincine ulaşmaktadırlar. Belirtilen nedenlerle çoğunluğunun kırsal kesimde yaşadığı, eğitim düzeyi düşük kadınların siyasete etkin bir katılımını beklemek doğru olmayacaktır.

Türkiye’de kadınların siyasete katılımını olumsuz yönde etkileyen temel nedenler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Kadının toplumsal hayattaki rolü, siyasal yaşamda yer almalarına uygun değildir.
2. Kadınlar politik haklar konusunda yeterli bilince sahip değildir ve yasaların kendilerine tanıdığı bu haklara yeterince sahip çıkmamaktadırlar.
3. Ekonomik ve eğitim düzeyinin yetersizliği kadınların siyasal haklarını yeterince kullanmalarını engellemektedir.

d. Çalışma Yaşamında Kadın

Kadınlar, tarihin ilk dönemlerinden bu yana ekonomik yaşamın aktif üyesidirler fakat kadının geleneksel yapı içinde rolü onun ev dışı çalışmasını engellemektedir. Türkiye’de cumhuriyetin kurulması sonucu eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanabilen kadınlar çalışma yaşamına katılmaya başlamışlardır (Doğramacı, 1992: 106). Türkiye’deki ekonomik koşullardan dolayı kadınlar zoraki olarak kamusal alana çıkmış ve toplumsal cinsiyete dayalı olan geleneksel iş bölümü değişime uğramıştır (Somersan ve ark., 2004:355). Ancak Birleşmiş Milletlerin 2004 yılı Kalkınma Raporu’nda 177 ülke arasında 88. sırada yer alan Türkiye, kalkınma kriterleri bakımından gelişmekte olan ülkeler arasında 19. sıraya yerleşmiştir. Raporla, Türkiye’de özellikle kadının statüsü ve gelir dağılımı konusundaki verilerin, gelişmiş ülkelere nazaran son derece geri olduğu belirtilmektedir. (UNDP, 2004: 40). Türkiye’de kadının çalışmasına etki eden unsurları inceleyen çalışmalar gözden geçirildiğinde eğitim eksikliği, kocanın yaklaşımı, çocuk bakımı ve ev işlerinin önemli olduğu gözlenmektedir (Kuzgun ve Sevim, 2004: 18). Son yıllarda kadın istihdamında önemli artışlar kaydedilmiş, kadınlara aile ve iş yaşamını uyumlaştırabilmeleri için çeşitli olanaklar sunulmuş, çocuk bakımı olanakları artırılmış olmasına rağmen, kadına yönelik toplumsal cinsiyet bakış açısı eksikliği giderilememiş, eşit değerdeki işe eşit ücret hedefine ulaşamamış, işe alma ve yükselmeye kadının hamileliği vb. unsurlar ayrımcı uygulamalara dayanak teşkil etmeye devam etmektedir.

Çizelge 4. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler (000)

Yıl	Okur-Yazar Olmayanlar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1990	2.889		10.878		1.387		1.732		987	
2000	776	2.322	8.135	4.202	2.026	387	3.157	978	1.567	761

Kaynak: DİE - Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, 2003

2000 yılı sayımında nüfusun 33.4 milyonluk bölümünü oluşturan kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 39.6 seviyesinde kalırken, 9.4milyon kadın çalışmaktadır. Tarım dışı kadın çalışanların oranı da hızla artmıştır. Kadın ve erkek çalışanların ücret dengesizliği ise devam etmektedir. Kadınların eğitim durumuna göre değişmekle birlikte ücretleri erkeklerin altında kalmaktadır (die.gov.tr, 2005; KSSGM, 1998: 43).

Çizelge 5. Meslek Gurubuna Göre İstihdam Edilen Kadın Nüfus Oranları

Yıl	İlmi ve teknik elemanlar, serbest meslek sahipleri ve bununla ilgili diğer meslek sahipleri	Müteşebbisler ve üst kademe yöneticileri	İdari işlerde çalışanlar	Ticaret ve satış personeli	Hizmet işlerinde çalışanlar	Tarım ve hayvancılık işleri	Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar
1970	2,5	0,1	1,3	0,3	0,8	90,5	4,6
1975	5,8	0,1	2,1	0,5	0,9	87,5	6,0
1980	3,7	0,1	3,1	0,5	1,0	87,1	4,5
1985	4,0	0,1	3,2	0,8	1,2	86,3	4,5
1990	4,8	0,2	3,9	1,1	1,6	82,1	6,4
2000	6,9	0,4	6,5	2,3	2,8	75,7	5,5

Kaynak: DİE, 2005

Çalışan kadınların meslek gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, kadınların eğitim gerektiren alanlarda düşük düzeyde varlık gösterdiği anlaşılmaktadır. Çalışan kadınların %75'i tarım sektöründe bulunmaktadır. Kadınlar müteşebbis ve üst kademe yöneticiliğinde ise en düşük düzeyde yer almaktadırlar.

Çalışan kadınların çoğunluğu uzmanlık gerektirmeyen mesleklerde yoğunlaşmakta, genelde kısmi çalışma, geçici çalışma ve evde çalışma gibi atıpk ve kayıt dışı istihdam biçimlerinde ağırlıklı olarak yer almaktadırlar. Bu tür işlere; dokumacılık, konfeksiyon ve evde yapılan parça başı işler örnek olarak verilebilir. Kadınlar, ilmi ve teknik elemanlık alanında çalışanların yüzde 24'ünü, üst kademe yöneticisi olarak çalışanların yüzde 1'ini, idari personel olarak çalışanların yüzde 23'ünü, ticaret ve satış personeli olarak çalışanların yüzde 4'ünü, hizmet işçisi olarak çalışanların yüzde 13'ünü, tarım sektöründe çalışanların yüzde 9'unu oluşturmaktadır. Tarım dışı üretim işçisi olarak çalışanların arasında kadınların oranı ise yüzde 25 düzeyindedir (die.gov.tr, 2005).

Çalışan kadınlar ile ilgili yapılan araştırmalar Türkiye'de eğitimin kadınların kişiliğinin gelişmesi ve güven kazanmaları, ev dışı dünyayı anlamaları ve ufuklarının genişlemesi, çocuklarını daha iyi yetiştirmesi gibi çeşitli yararlarla birlikte çalışma hayatına katılarak ekonomik özgürlüklerini kazanmalarında önemli bir etken kabul edilmektedir (Kazgan, 1978: 45). Ancak çalışma hayatında cinsiyet ayrımı günümüzde hala sürmekte, kadınlara belli meslekler uygun görülmemekte ve sembolik reformlar da fırsat eşitliği olarak değerlendirilmektedir (Seçkin, 1992: 64). Örneğin Milli Eğitim Bakanlığında verilen eğitimin niteliğinden kaynaklanan nedenlerle sadece bir kadın genel müdür bulunmaktadır. Bu genel müdür ise görevini vekâleten sürdürmektedir. İl milli eğitim müdürlerinin tümü

erkektir. Bakanlığın merkez örgütündeki şube müdürlerinin ancak %23'ü, daire başkanlarının %10'u kadındır.

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler yaşamın her alanında olduğu gibi çalışma yaşamını da etkilemiştir. Günümüz Türkiye'sinde özel sektörde yerini almış pek çok üst düzey kadın yönetici bulunmaktadır. Ancak kamu sektöründe üst düzey kadın yönetici sayısı oldukça azdır. Hukuksal düzeyde öngörülen eşitlik, kadının kamu yönetimine katkısını gerçekleştirmesinde yeterli olamamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10. maddesi "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" şeklindedir. Anayasa dışında yapılan yasal düzenlemelerle zorunlu eğitim kesintisiz sekiz yıla çıkarılmış; evlenme yaşı Medeni Kanunda yapılan düzenleme ile 17 yaşa tamamlama zorunluluğu getirmiştir. Ancak eğitim ile ilgili düzenlemeler, Medeni Kanunda yapılan değişiklikler ve Ailenin Korunmasına Dair 4320 sayılı Kanun, Türkiye'de kadın sorunlarını ve özellikle de cinsiyet ayrımcılığını engelleyememiştir. Bunun en önemli nedenleri, kadının ekonomik özgürlüğünün olmaması ve yasal haklarını tam olarak bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal değerler, gelenek, görenekler kadının toplum içinde erkek ile eşit konumda bulunmasına engel olmaktadır. Türk toplumunun büyük bir kesiminde, hâlâ namus davası ve töre adına genç kadınlar ve kızlar öldürülmekte, tecavüz edilen kızlar ya tecavüzcüsü ile evlendirilmekte ya da aile meclisi kararı ile öldürülmektedir.

Yapılan tüm reformlara rağmen gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında belirgin farklılıklar halen varlığını devam ettirmektedir. Cinsiyet faktörüne bağlı olarak kadınların iş yaşamında karşılaştıkları sorunları belli başlı dört grupta toplamak mümkündür. Bunlar sırasıyla (Aytaç, 1999, 10):

- Eğitim ve meslekî eğitimde eşitsizlik,
- İş bulma ve yükseltilmede eşitsizlik,
- Ücretlendirmede eşitsizlik
- Sosyal haklardan yararlanmada eşitsizliktir.

Gelişmekte olan ülkelerde, kadınların potansiyel güç birikimlerinin daha rasyonel kullanılması ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın hızlandırılabilceği ve genel refah düzeyinin yükseltilebileceği görüşü yaygın olarak kabul görmektedir (Özgen ve Ufuk, 2000: 1064). Bu görüşün kabul edilmesi ile birlikte önemli olan bu görüşü destekleyen ve toplumda kadını hak ettiği konuma getirebilecek politikaların üretilmesi ve uygulanabilmesidir. Çünkü yalnızca söylemde kalan görüşlerin uygulanmaması, ancak popülist bir değerlendirme olarak kabul edilebilir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kadınların erkeklerle aynı oranda kalkınma sürecine katılmasında, Batı toplumlarında olduğu gibi Türkiye'de de ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Türkiye'de kadın, kendi kişiliğini ortaya koyabilme ve birey olabilme uğraşında erkeğe oranla daha büyük sorunlar yaşamaktadır. Günümüzde hızla değişen dünya koşulları içerisinde kentleşme, eğitim, sağlık, göç, ulaşım ve teknolojiye gelişmelere karşın kadınların toplumsal rolleri, aile içi ve dışı ilişkileri, kararlara katılımları ve evlilik örüntüleri değişse de erkeklerle oranla kalkınmanın getirdiği kazanımlardan daha az yararlanmaktadır. Yapılan yasal düzenlemeler sonucu kadınlarla ilgili araştırmalar yapılması sağlanmış; kadınların okuma-yazma ve

eğitim sorunlarına çözümler üretilmiş; zorunlu eğitim sekiz yıla çıkarılarak kızların eğitimden daha uzun süre yararlanması amaçlanmış; sivil toplum örgütleri ile kızların ve kadınların eğitim yoluyla bilinçlenmesine çalışılmış, evlilik yaşı yeniden düzenlenmiştir. Ancak yapılan değişmeler ve yenilik hareketleri, özellikle kırsal alanda yaşayan kadınların durumunu değiştirememiştir. Türkiye’de kadına yönelik yapılan hukuksal düzenlemeler, işlevsel değildir. Kamu yöneticilerinin kadın konusundaki vizyonlarının eksikliği, Türkiye’de kadın sorunlarının yeterince çözülmemesine neden olmaktadır. Kadın ile ilgili değişimlerin başlangıcı, kamu yöneticilerinin paradigmalarının da değişmesine bağlıdır.

Kadınlar, toplumun etkin bir üyesi olmalı ve evrenselleşmiş bilgi toplumuna hazırlanmak için güçlerini ve yeteneklerini geliştirmelidirler. Kadınlar geleceğe hazırlanmadıkça bugünkü durumlarını aşamayacaklardır.

Sürdürülebilir kalkınma açısından kadınlara yapılacak eğitim yatırımları artırılmalıdır. Genel bütçeden eğitime ayrılan pay oranı yükseltilerek eğitimden yoksun kalmış kız ve kadınların yaygın eğitim yoluyla kişisel gelişimlerine olanak verilmelidir. Bununla birlikte zorunlu ilköğretime devam edemeyen kızların aileleri, öncelikle ikna yoluyla ve gerektiğinde varolan yasal metinlerin uygulamaya konulmasıyla uyarılmalıdır.

Kadın eğitiminin önemi ve toplumsal gelişime kadınların ancak eğitim yoluyla olumlu katkılarının olacağı ilköğretimden başlayarak tüm kız ve erkek öğrencilere örnekleriyle açıklanmalıdır.

Yıllardır çeşitli bakanlarca Millî Eğitim Bakanları arasında imzalanan protokollerle ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığını önlenmesi amaçlanmış ancak günümüze değin bu amaçlar gerçekleşmemiştir. Konuyla ilgili yeni protokoller imzalanarak zaman harcamak yerine, ders kitaplarının değerlendirilmesine yeni ölçütler getirilmelidir.

Kadının statüsünün yükselmesi ile ilgili engeller ve sorunlar, net bir biçimde tanımlanmış politikalar ve insana önem veren katılımcı kalkınma programlarının uygulanması ile aşılabilecektir. Bu bağlamda kadınların kariyer gelişimindeki engeller, bir devlet politikası oluşturularak kaldırılmalıdır. Kadınlara daha fazla olanak ve karar süreçlerinde yer almaları sağlanmalıdır.

Medyada ilgi ile izlenen kadın sorunlarına yönelik dizi filmlerin ve diğer programların eğitsel nitelik taşıyıcı özelliklere sahip olmasını gerektiren düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akın, A. ve Mıhçıokur, S. (2005), “Kadının Statüsü ve Anne Ölümleri.” *Yaşlanan Kadın Sempozyumu*. HÜKSAM: Kadın Sorunları ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- Arat, Y. (1989). *The Patriarchal Paradox Women Politicians In Turkey*. Associated University Press, Inc., Cranbury
- Arslan, A. (2004). “Çağdaş Türk Toplumunun Siyasi Hayatında Kadının Yeri.” *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu*. 1-4 Mart s:109. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Aytaç, S. (1999), “Çalışma Yaşamında Kadın.” *TİSK Türkiyede Kadın İşgücü Seminerleri*.Yayın No:192, TİSK Yayınları, Ankara

- Başbakanlık (1993), “*Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Uyarınca Hazırlanan Türkiye Raporu*” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- (1995). “*Eylem Platformu ve Pekin Deklarasyonu IV. Dünya Kadın Konferansı*. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- (1997). “*CEDAW’a Sunulan Ülke Raporu*” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- (1998). “*Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Kadının Durumu.*” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- (1999). “*Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi*” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- (2000). “21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış.” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- (2001). “*Pekin +5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Belgesi*” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- (2003). “*Kadın ve Çocuk Hakları Açısından Yeni Türk Medeni Kanunu*” Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- Bilgel, N. (1997). *Halk Sağlığı Bakışıyla Ana ve Çocuk Sağlığı*. Nobel Tıp Kitapevi, İstanbul.
- Çoban, A. (2000). “Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kadın ve Eğitimi.” *Milli Eğitim Dergisi*. Mart-nisan-Mayıs, Sayı: 146
- DİE. (2000).*Türkiye İstatistik Yıllığı*., Ankara
- Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları.** (2003), Ankara
- Türkiye İstatistik Yıllığı.** (2005), Ankara
- Türkiye’de Çocuk ve Kadın Bilgi Ağı Kaynak:<http://www.die.gov.tr>, 4.8.2005
- Doğramacı, E. (1992), *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Fazlıoğlu, A. (1996), “Gap Bölgesi’nde Kırsal Alanda Kadının Toplumsal Durumu.” *Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma İdaresi Başkanlığı; GAP Dergisi*, Yıl:4 Sayı:7 Kış
- Gözübüyük, Ş. (2005). *T.C. 1982 Anayasası*. Turhan Kitabevi , Ankara.
- Işık, D. (1992), “Kadın ve Politik Katılım.” *Türkiye’de Kadın Eğitimi I. Uluslar arası Konseyi Bildirileri*. MEB Yayınevi, Ankara
- Kazgan, G. (1978), “Türkiye’de Kadın Eğitimi ve Kadın Çalışması.” *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:5
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. (2004), “Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki.” *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* .Yıl:2004, Cilt:37 Sayı:1, s.:14-27.

MEB. **2000’li Yıllar Öncesinde Türkiye’de Kadın Eğitimi.** 1992, Ankara

Özgen, Ö. ve Ufuk, H. (2000), “Kırsal Kesimde Kadın Eğitimi” *Türkiye Ziraat Mühendisliği V. Teknik Kongresi.* Yayın No: 38. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara

RESMİ GAZETE.

Millî Eğitim Temel Kanunu. Yıl:1973 Sayı:14574

İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıracılık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun İle 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kâğıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun. Yıl: 1997, Sayı: 23084

Ailenin Korunmasına Dair Kanun. Yıl: 1998, Sayı: 23233

Medeni Kanun. Yıl:2001, Sayı:24607

Seçkin, N. (1992), “Yönetim Alanında Kadın.” *Türkiye’de Kadın Eğitimi I. Uluslar arası Konseyi Bildirileri.* MEB Yayınevi, Ankara

Somersan, B., Kılıç, B. ve Tubin, R. (2004). “Türkiye’de Kadının Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Üniversite Öğrencilerinin Tutumları.” *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu.* 1-4 Mart s:109. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Şimşek, Y. (2004). “Kadın Eğitiminin Önemi ve Türkiye’deki Yansımaları.” *Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu.* 1-4 Mart s:109. Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Tekeli, Ş. (1992), *Kadın-Erkek Eşitliği Politikaları ve Devlet.* TÜSES Yayınları, İstanbul

Topçuoğlu, O. (1984). *İlk Kadınlar.* Ankara

UNDP. **İnsani Gelişme Raporu-** Türkiye, 2004